

RYSZARD DZIECIOŁOWSKI

Łowiectwo doby współczesnej*

Contemporary game management

Abstract. Changes in the cull of moose, red deer, fallow deer, roe deer, and wild boar over the country in the last 30 years (1971-1999) were presented. Hunting was described in European and global perspective against the background of numbers of hunters in Europe and the stock of game animals in Europe and in the USA. The new situation of game management now requires elaborating a state policy in this domain.

Key words: game cull, hunter numbers, wildlife production, action program

Łowiectwo podlega szybkim i daleko idącym zmianom. Są one konsekwencją przemian społecznych i częściowo cywilizacyjnych we współczesnym świecie. Środowiska dzikich zwierząt i ich populacje mają ograniczone możliwości równie szybkiego reagowania na te zmiany. Stąd wynikają problemy i konieczność podejmowania określonych zabiegów ochronnych i hodowlanych. Od ich skuteczności zależą losy wielu populacji zwierzęcych.

Łowiectwo w perspektywie krajowej

Wielkość populacji, a zwłaszcza dynamikę jej liczebności powinna szacować inwentaryzacja zwierzyny. Dotychczas znane metody oceny liczebności populacji zwierząt łownych są jednak niezbyt dokładne. W tej sytuacji najlepszym wskaźnikiem liczebności populacji jest wielkość pozyskania. Jest ona skorelowana z wielkością populacji, pomijając przypadki zamierzonej redukcji liczebności zwierzyny.

Dynamikę pozyskania ważniejszych gatunków zwierzyny grubej w skali kraju w ostatnim trzydziestoleciu ilustruje tabela 1. Największe pozyskanie jeleni, sarn i dzików przypada na lata 1991-1995. W ostatnich czterech latach (1996-1999) obserwuje się spadek pozyskania łośi, jeleni, sarn i dzików i stagnację w pozyskaniu danieli (tab. 1 i ryc. 1).

* Referat wygłoszony w dniu 25 kwietnia 2000 r. w Gdańskim Oddziale PTL

TABELA 1

Pozyskanie zwierzyny w kraju (średnia liczba osobników pozyskanych rocznie w pięcioletnich okresach)

Gatunek	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-1999*
Łoś	473	699	1311	1377	–	350
Jeleń szlachetny	9800	12 285	28 110	40 808	58 533	43 500
Daniel	245	304	770	1213	2365	2375
Sarna	29 900	52 429	90 290	119 040	179 814	143 000
Dzik	27 340	54 823	70 969	79 762	93 702	72 500

* 4 lata

Pozyskanie zwierzyny w trzydziestoleciu oraz ocena obecnej sytuacji

Łoś

Historia łosia w powojennym półwieczu to historia niebywałego sukcesu i następującego po nim głębokiego upadku. Po drugiej wojnie światowej jego populacja szybko wzrastała liczebnie i rozszerzała zasięg swego występowania, osiągając najwyższy poziom w latach osiemdziesiątych. Świadczy o tym pozyskanie przekraczające średnio 1300 osobników rocznie. W latach dziewięćdziesiątych nastąpiło gwałtowne załamanie, w wyniku którego obecnie pozyskuje się średnio 350 łosi rocznie. Sytuacja łosia w kraju zdecydowanie wymaga zaprzestania jego pozyskania i podjęcia energicznych badań nad funkcjonowaniem populacji krajowej. Należy wyjaśnić przyczyny, dla których łoś zmierza do wyginięcia w Europie środkowej, podczas gdy jego skandynawska populacja jest w stadium irupcji.

Jeleń szlachetny

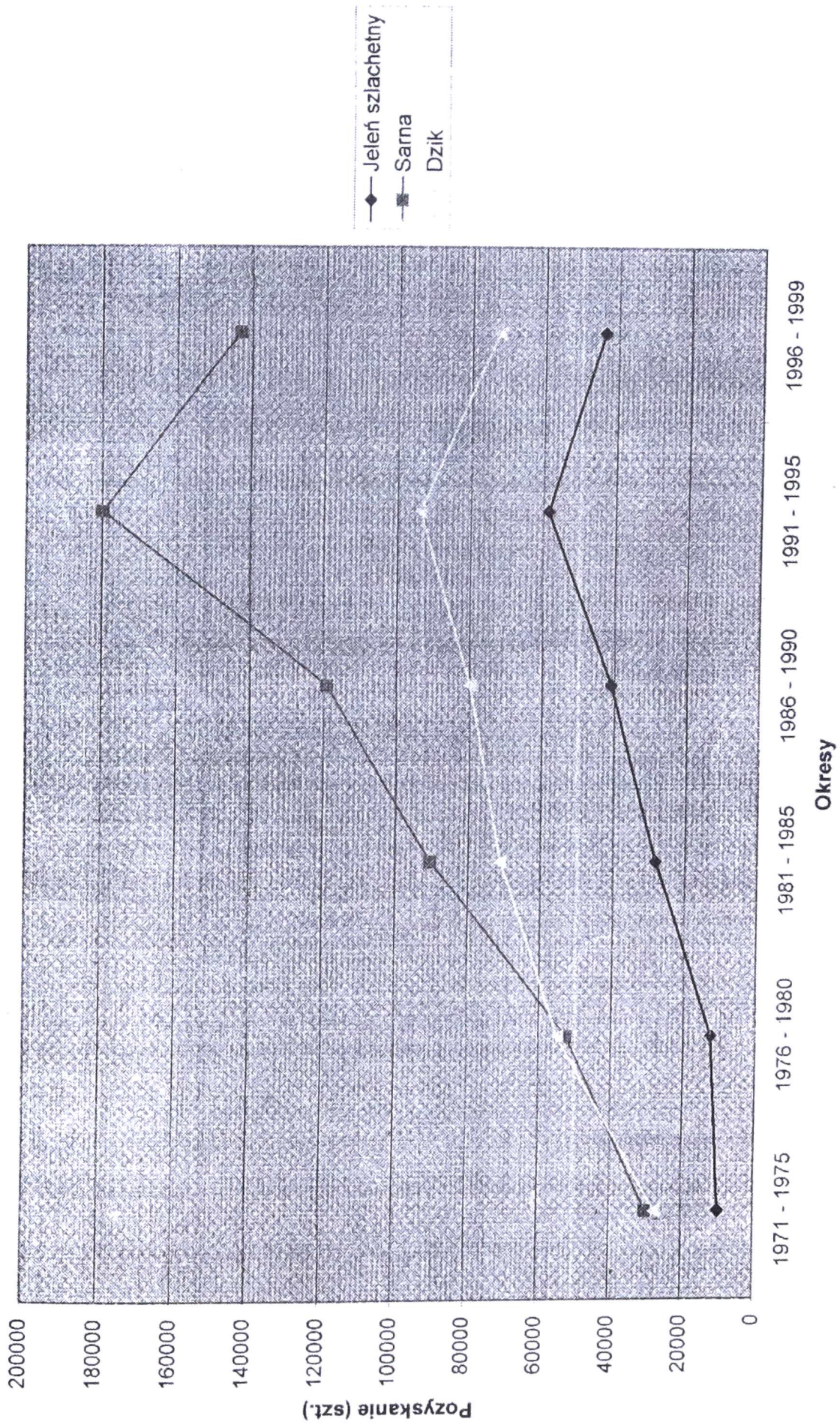
Pozyskanie jeleni wykazywało szybki wzrost w latach 1971-1995. W ostatnich czterech latach uległo ono wydatnemu zmniejszeniu. Obecne pozyskanie w granicach 45 000 osobników rocznie wydaje się obrazować wydajność krajowej populacji. Gdyby pozyskanie to stanowiło przyrost realizowany, krajowa populacja liczyłaby około 200 000 osobników. Tymczasem oficjalne dane (GUS, 1999) wykazują 101 600 osobników w 1998 r. Są to, zatem, dane zaniżone w sposób oczywisty.

Daniel

W trzydziestoleciu 1971-1999 pozyskanie danieli w kraju wzrosło niemal dziesięciokrotnie. W ostatnich czterech latach wzrost ten został zatrzymany. Daniel występuje najliczniej w zachodniej części kraju. Jego rozprzestrzenianie się jest wspomagane przez liczne introdukcje prowadzone przez koła łowieckie.

Sarna

Jest najliczniejszym i najszerzej rozprzestrzenionym gatunkiem naszej zwierzyny grubej. Największe zagęszczenie populacja sarny osiąga w drobnych kompleksach leśnych położonych w krajobrazie rolniczym. Ponadto, w niektórych regionach kraju występuje sarna

RYC. 1. Pozyskanie najliczniejszych gatunków zwierzyny grubej w latach 1971-1996 (średnie za okresy pięcioletnie)

polna o wyraźnie większej masie ciała i masywniejszych parostkach. Pozyskanie sarny w kraju, analogicznie jak pozyskanie jeleni wzrastało od 1971 r. dynamicznie do 1995 r., po czym spadło.

Dzik

Obok jelenia dzik jest najważniejszym gatunkiem zwierzyny grubej, zarówno ze względu na liczbę pozyskiwanych osobników, jak i uzyskiwaną w ten sposób biomasę dziczyzny (Dzięciołowski i Fruziński, 1998). Pozyskanie dzików w Polsce wzrastało aż do połowy lat dziewięćdziesiątych. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych nastąpiło znaczne załamanie (tab. 1).

Łowiectwo w perspektywie europejskiej i światowej

Myśliwi

Myślistwo jest uprawiane w Europie przez ponad 6,5 mln osób. W tabeli 2 przedstawiono najnowsze dane zebrane przez FACE dla 25 krajów. Połowa tej liczby przypada na trzy kraje południowe. Zwraca uwagę zróżnicowana popularność myślistwa, mierzona liczbą myśliwych do liczby mieszkańców kraju. Do krajów o największej popularności myślistwa, mierzonej tą miarą, należą: Finlandia, Norwegia, Malta, Irlandia i Dania (a więc, z wyjątkiem Malty, kraje północne). Kraje o najmniejszej popularności myślistwa, to: Holandia, Polska, Belgia i Niemcy.

Analiza danych z tabeli 2 prowadzi do kilku wniosków. Po pierwsze, myślistwo jest uprawiane masowo w południowych krajach o kulturze romańskiej. Należą do nich: Francja, Hiszpania, Włochy, Grecja i Portugalia (od 33 do 62 mieszkańców na jednego myśliwego). Są to kraje o niskim stopniu intensywności gospodarki łowieckiej, często licencyjnym, bezrewirowym systemie organizacyjnym i dużej presji myśliwych na faunę.

Po drugie, istnieje grupa krajów o dużej popularności myślistwa, lecz zdecydowanie odmiennym modelem łowiectwa. Chodzi tu o kraje północne, głównie skandynawskie. Stosunek liczbowy mieszkańców do myśliwych jest jeszcze korzystniejszy i wynosi od 17 do 29. Model myślistwa w tych krajach (Szwecja, Finlandia, Irlandia, Dania i Norwegia) ma wybitnie rekreacyjny i nieco traperski charakter. Myślistwo w tych krajach oparto na ekologicznych podstawach. Dowodem na to jest fakt, że sezony polowań nigdy nie przypadają w tych krajach w okresach rui zwierząt łownych. Za nieetyczne bowiem uznaje się tam wykorzystywanie braku ostrożności związanego z popędem płciowym w celu ułatwienia sobie polowania.

Trzecią grupę stanowią kraje o bardzo małej liczebności myśliwych w stosunku do liczby mieszkańców (od 1:206 do 1:460). Należą tu: Węgry, Szwajcaria, Niemcy, Belgia, Polska i Holandia. Są to kraje o długiej tradycji łowiectwa opartego na modelu feudalnym. Wydaje się, że ten właśnie model z jego historycznymi atrybutami (jak polowania par force) gwałtownie traci poparcie społeczne i stąd malejąca rzesza jego wyznawców.

Nie ulega wątpliwości, że w socjologii myśliwych zachodzą znaczne zmiany. W przeszłość odchodzi model feudalny, kształtuje się model łowiectwa rekreacyjnego opartego na bliskim związku z przyrodą i zwierzyną. Polowania dla rozrywki, z chmurami fermowego

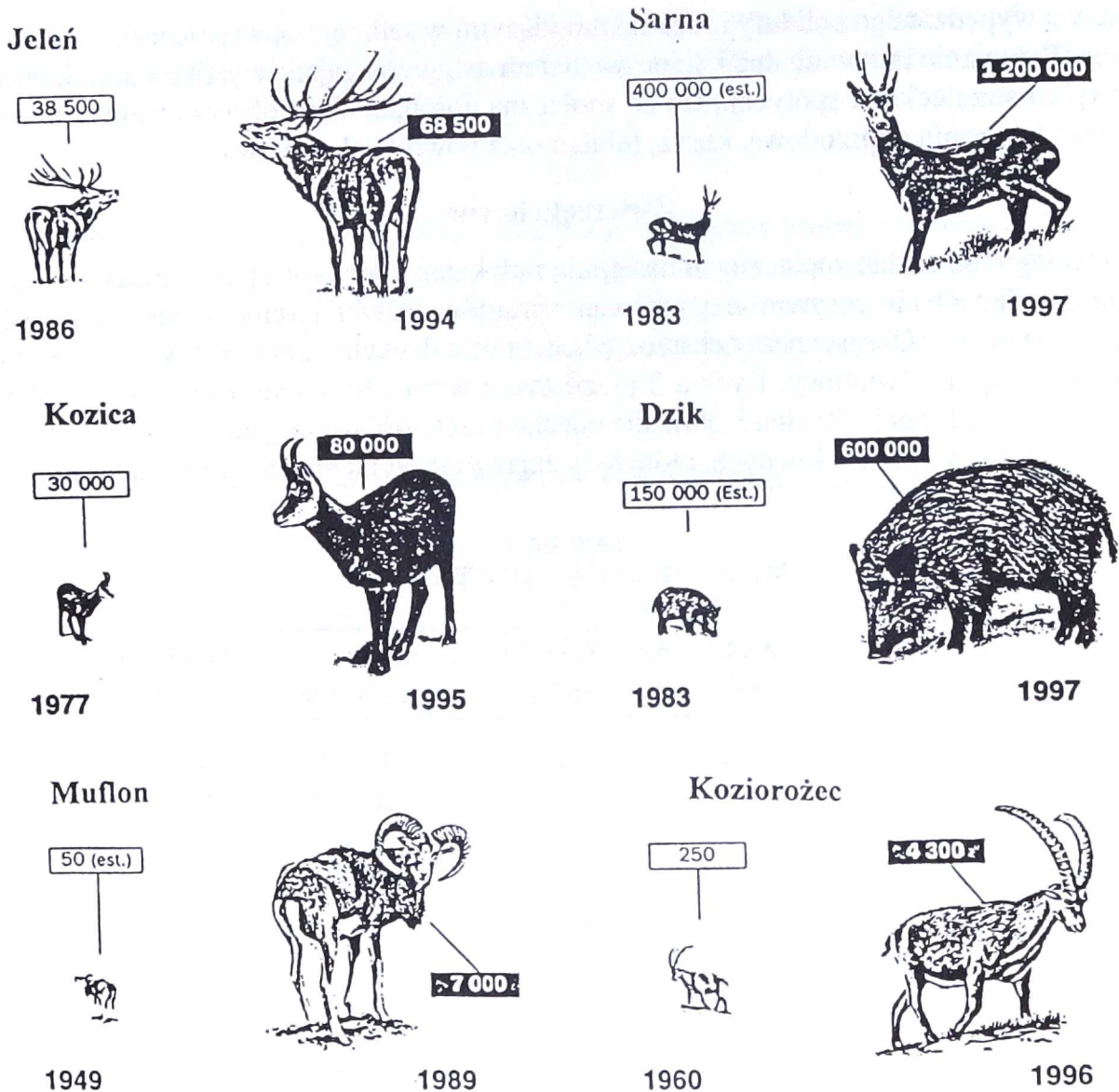
ptactwa wypędzanego pod lufy i rozkładami idącymi w setki nie są współcześnie akceptowane. Polowania indywidualne i zbiorowe natomiast, wymagające wysiłku i umiejętności nie tylko strzeleckich, spotykają się ze społeczną aprobatą. Stąd obserwowany renesans polowań z bronią odprzodową, kuszą, łukiem oraz powrót sokolnictwa.

Zwierzęta łowne

Równoległe do zmian społecznych następują radykalne zmiany w sposobie użytkowania gruntów. Sposób i intensywność użytkowania gruntów decydują o charakterze środowiska dzikich zwierząt. Obserwujemy eksplozję liczebności dużych roślinożerców. Zjawisko to ma zasięg ogólnoswiatowy. Rycina 2 przedstawia wzrost liczebności sześciu gatunków kopytnych we Francji. Rycina 3 obrazuje obecną liczebność trzech gatunków kopytnych i trzech gatunków ptaków łownych, które były zagrożone wyginięciem na początku stulecia

TABELA 2
Myśliwi w Europie (dane FACE z 2000 r.)

Kraj	Powierzchnia [km ²]	Ludność [mln]	Liczba myśliwych	Myśliwych/ /mieszkańców
Francja	550 000	57,0	1 479 562	1:35
Hiszpania	505 992	39,0	1 000 000	1:39
Włochy	301 277	57,0	901 006	1:62
Zjednoczone Królestwo	244 157	56,0	625 000	1:90
Niemcy	356 970	81,0	339 000	1:245
Szwecja	449 964	8,8	298 000	1:28
Finlandia	338 145	5,0	290 266	1:17
Grecja	131 967	10,3	270 000	1: 35
Portugalia	89 000	10,0	234 000	1:33
Irlandia	70 300	3,5	200 000	1:29
Dania	43 032	5,1	171 264	1:29
Norwegia	324 000	4,3	170 000	1:25
Czechy			112 000	
Austria	83 858	7,8	110 000	1:71
Polska	312 685	38,5	99 950	1:390
Chorwacja			55 000	
Węgry	93 032	10,3	46 000	1:206
Słowacja			46 000	
Szwajcaria	41 284	7,0	30 000	1:233
Holandia	41 526	15,4	30 000	1:460
Belgia	35 700	10,0	26 000	1:345
Słowenia	20 255	1,95	22 150	1:84
Estonia			16 000	
Malta	315	0,35	14 000	1:25
Luksemburg			2135	
RAZEM			6 587 333	

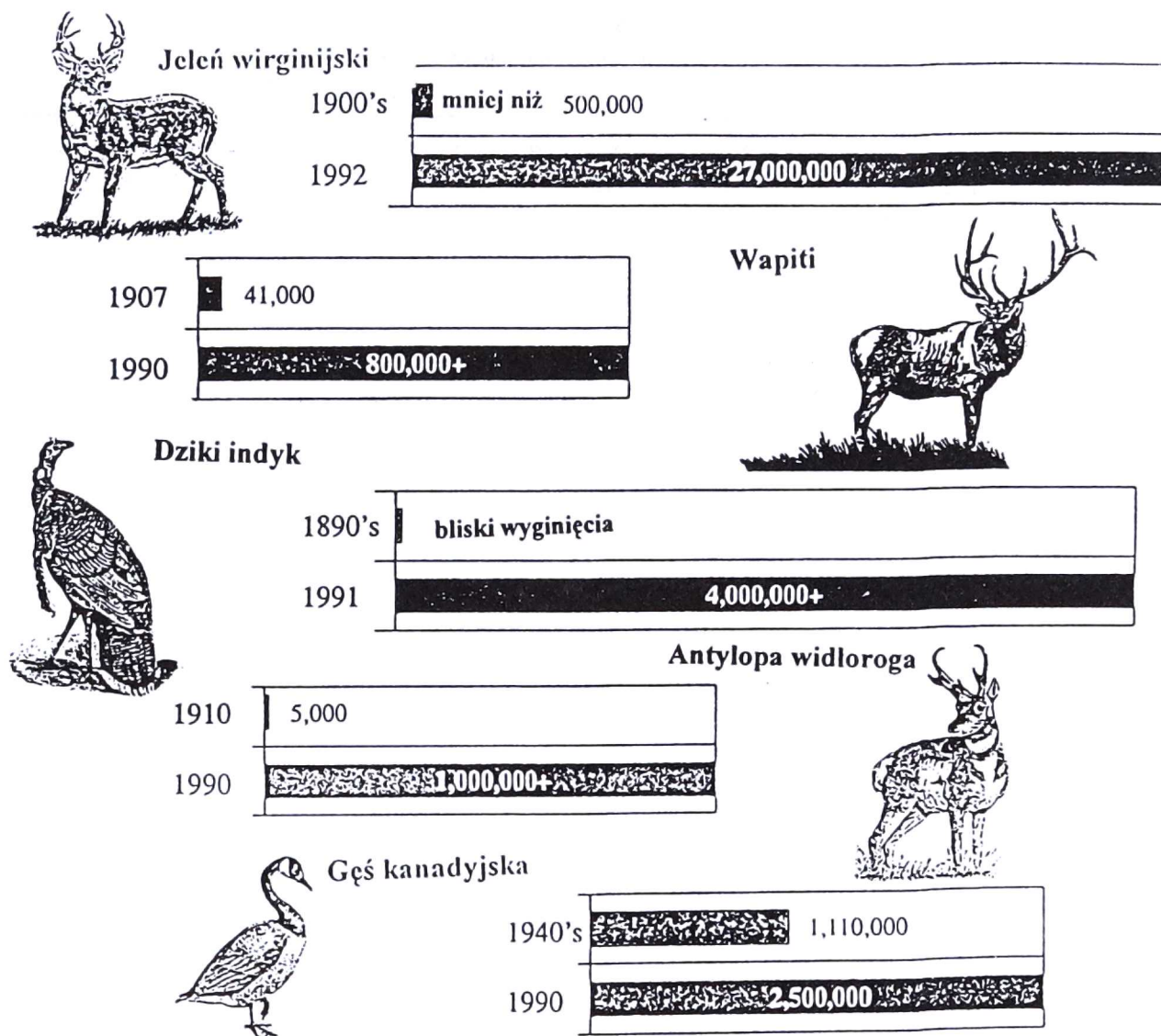

RYC. 2. Wzrost liczebności sześciu gatunków kopytnych we Francji

w USA. Zupełnie inna jest sytuacja populacji zwierząt zasiedlających krajobraz rolniczy. Współczesne intensywne rolnictwo stwarza wrogie otoczenie dla zwierząt.

Jeszcze inna jest sytuacja ptactwa wodnego migrującego pomiędzy terenami lęgowymi na północy a zimowiskami na zachodzie i południu. Liczebność dzikich kaczek jest utrzymywana w ryzach przez nadmierne i często niekontrolowane pozyskanie łowieckie. Ekspansję natomiast wykazują dzikie gęsi i to zarówno w Europie jak i w Ameryce Płn.

Łowiectwo ma swój określony wymiar gospodarczy. Jedną z miar jest pozyskanie zwierzyny na kontynencie europejskim przedstawione w tabeli 3. Dane zostały uporządkowane według malejącej liczby pozyskanych jeleni szlachetnych w ramach państw członkowskich Unii Europejskiej oraz państw pozostałych. Wynika z nich bezprecedensowy stan pozyskania zwierzyny grubej na naszym małym i przeludnionym kontynencie. Ogółem w Europie pozyskano w 1995 r.: 372 tys. jeleni szlachetnych, 72 tys. danieli, 8 tys. jeleni sika, 17,5 tys. mundzaków*, 2,6 mln sarn, 72 tys. kozic, 23,5 tys. muflonów, 1,7 tys. kozioroż-

RYC. 3. Obecna liczebność sześciu gatunków zwierzyny zagrożonych wyginięciem na początku stulecia w USA

ców, 190 tys. łosi, 106 tys. reniferów, 7 tys. jeleni wirginijskich i 760 tys. dzików. A ponadto 4,5 mln zajęcy i 7,4 mln dzikich królików.

Produkcja i handel dziczyzną

Wytwarzanie i obrót dziczyzną w krajach Unii Europejskiej ilustruje tabela 4. Okazuje się, że ponad 2/3 dziczyzny wytworzonej w Unii pochodzi z trzech krajów: Francji, Szwecji i Niemiec. Kraje te są jednocześnie importerami netto dziczyzny. Jedynym eksporterem netto dziczyzny jest w UE Hiszpania.

Tabela 5 ukazuje wytwarzanie i handel dziczyzną w europejskich krajach nie należących do UE. Ponad połowę produkcji dziczyzny w tej grupie krajów dają Norwegia i Polska. Z wyjątkiem Norwegii i Szwajcarii są to państwa eksportujące netto dziczyznę. Z porównania

*Mundzák – zwierzę wielkości sarny, należy do jeleniowatych. Pochodzi z Indii, skąd zostało wprowadzone na Wyspy Brytyjskie

TABELA 3
Pozyskanie zwierzyny na kontynencie europejskim w 1995 r. (Reinken, 1998)

Kraj	Jeleń szlachetny	Daniel-D Sika-S Mundzak-M	Sarna	Kozica-G Muflon-M Kozioro- żec-St	Łoś-E Renifer-R Jeleń wir- ginijski-W	Dzik	Zając-H Królik-K
Wielka Brytania	74000	1000 D 3400 S 17 500 M	37 500				1200 00 H
Niemcy	52800	35 300 D 940 S	1 016 200	6200 G 4900 M		253 800	431 100 H 460 000 K
Austria	35500	220 D 10 S	231 000	26800 G 1600 M		11500	149 300 H 3100 K
Hiszpania	35500	200 D	400	45000	633 000 H		
Francja	20100	500 D	302 700	8900 G 1400 M		226100	1 560 000 H 6 430 000 K
Dania	2900	3700 D 400 S	105 000				162 000 H 6000 K
Włochy	2800	10 000 D	21 000	8500 G 2100 M		14 100	?
Belgia	2500	50 D	16900	100 M		11 000	?
Szwecja	630	2600 D	382000	94 200 E 98 300 R		1600	193 000 H 47 000 K
Portugalia	400	200 D	10			4000	12 270 H
Irlandia	370	1400 D 3000 S					1500 H
Holandia	360			11 200	2200	233 000 H	229 000 K
Luksemburg	100	50 D	6000	90 M	3000	1400 H	3800 K
Grecja	10	20	30 G	30 M	130	300 H	100 K
Finlandia		40 D	46 000 E	7000 W	361 000 H		
Unia Europejska	227970	55 260 D 7750 S 17 500 M	2 129 930	50 430 G 10 220 M	14 200 E 98 300 R 97 000 W	57 2430	3 8 57 870 H 7 434 300 K
Polska	57 500	2600 D	166 200		900 E	65 600	205 300 H
Węgry	21 800	5500 D	38 000	2400 M		35 000	132 500 H
Słowacja	19 300	1400 D	15 800	1700 M		20 000	30 300 M
Czechy	16 400	6400 D	105 200	8500 M	34 000	178 900 H	3800 K
Norwegia	13 900		59 000	34 000 E	7800 R	1600	71 000 H
Szwajcaria	5300	80 S	41400	19 600 G 1700 St		1800	4600 H
Łotwa	3700	20 D	7600		170 E	9100	8700 H

cd. tabeli na następnej stronie

TABELA 3 cd.

Kraj	Jeleń szlachetny	Daniel-D Sika-S Mundżak-M	Sarna	Kozica-G Muflon-M Koziorożec-St	Łoś-E Renifer-R Jeleń wirginijski-W	Dzik	Zając-H Królik-K
Słowenia	3600	230 D	31 100	1800 G 570 M		3000	5000 H
Bułgaria	1020	200 D	4600	70 G 70 M		6500	19600 H
Chorwacja		300 D	5900	80 M		3600	
Estonia	130		6400		1200 E	3900	3200 H
Razem	143 550	16 650 D 80 S	481200	21 470 G 13 320 M 1700 St	49 070 E 7800 R	18 400	659 000 H 3800 K
Europa ogółem	371 520	71 910 D 7830 S 17 500 M	2 611 130	71 900 G 23 540 M 1700 St	189 270 E 106 100 R 7000 W	756 530	4 516 970 H 7 438 100 K

TABELA 4
Produkcja i obrót dziczyzną w państwach Unii Europejskiej

Kraj	Produkcja [t]	Import [t]	Eksport [t]
Francja	27 145	10 102	2323
Szwecja	20 155	3465	851
Niemcy	16 620	16 814	2857
Finlandia	8178	289	173
Hiszpania	5345	98	3112
Wielka Brytania	4528	2210	2029
Austria	4294	2186	1942
Włochy	3695	2167	2168
Dania	1800	792	56
Belgia	1778	3686	1037
Holandia	1257	6689	1264
Portugalia	495	308	8
Luksemburg	224	199	37
Irlandia	142	18	6
UE	95 656	49 023	17 863

TABELA 5
Produkcja i obrót dziczyzną w Europie – poza UE

Kraj	Produkcja [t]	Import [t]	Eksport [t]
Norwegia	8851	272	2
Polska	8275	20	5059
Czechy	3986	63	1881
Słowacja	3737	17	610
Węgry	3358	39	1866
Szwajcaria	1003	3492	10
Litwa	654	24	164
Słowenia	651	117	229
Estonia	392	23	26
Bułgaria	370	–	211
Razem	31277	4067	10 058
Europa (+ UE)	126 933	53 090	27 921

TABELA 6
Światowy handel dziczyzną (1995 r. w tonach, bank danych FAO 1996)

Kraj	Produkcja	Import	Eksport
UE (15)	108 464	49 781	16 308
Kraje uprzemysłowione	358 464	52 987	43 348
Kraje rozwijające się	714 945	121	305
Świat	1 073 409	53 108	43 653

obydwóch tabel widać wyraźnie, że kraje UE są importerami netto dziczyzny, natomiast kraje pozostające poza unią eksportują dużą część wyprodukowanej dziczyzny. Dla Europy ogółem (24 państwa uwzględnione w tab. 4 i 5) import dwukrotnie przewyższa eksport. Europa importuje dziczyznę ponadto z Nowej Zelandii i Australii (Reinken, 1998). Nie jest to dziczyzna sensu stricto, lecz mięso jeleni fermowych.

Tabela 6 ukazuje światową produkcję dziczyzny. FAO oszacowało ją na 1,1 mln ton w 1995 r. Na Unię Europejską przypada ok. 10% tej produkcji. Kraje rozwijające się produkują dwukrotnie więcej dziczyzny od krajów uprzemysłowionych, lecz zużywają ją na potrzeby własne. Trudno sobie wyobrazić dalsze zwiększanie produkcji dziczyzny w Europie. Możliwe są, natomiast, przetrasowania w handlu i zmiany w konsumpcji.

TABELA 7
Konsumpcja dziczyzny w Europie (kg/osobę/rok) (wg Reinkena, 1998)

Kraj	Konsumpcja
Szwecja	2,63
Norwegia	1,90
Finlandia	1,63
Luksemburg	1,05
Szwajcaria	0,66
Austria	0,63
Francja	0,62
Słowacja	0,59
Dania	0,56
Belgia	0,44
Holandia	0,43
Niemcy	0,38
Irlandia	0,35
<hr style="border-top: 1px dashed black;"/>	
Średnia dla Europy	0,35
<hr style="border-top: 1px dashed black;"/>	
Estonia	0,27
Słowenia	0,27
Czechy	0,22
Węgry	0,15
Litwa	0,14
Wielka Brytania	0,12
Portugalia	0,08
Polska	0,08
Włochy	0,07
Hiszpania	0,06
Bułgaria	0,02

Konsumpcja dziczyzny

Tabela 7 ilustruje poziom spożycia dziczyzny w Europie. Konsumpcja ta waha się od 2,63 kg /osobę /rok w Szwecji do 0,02kg/ osobę/ rok w Bułgarii, przy średniej wynoszącej 0,35kg/ osobę/ rok. W czołówce krajów o dużym spożyciu dziczyzny znajdują się trzy kraje skandynawskie i Luksemburg. Polska znajduje się wśród krajów o znikomym spożyciu dziczyzny. Rozpiętość w ilości spożywanej dziczyzny jest olbrzymia wśród krajów europejskich.

Program działania na przyszłość

W gospodarce łowieckiej wytworzyła się nowa sytuacja wymagająca opracowania nowej strategii postępowania. Tę nową sytuację spowodowały następujące fakty: wprowadzenie instytucji rejonów hodowlano-łowieckich, docenienie roli selekcji populacyjnej w łowiectwie oraz postępująca ekologizacja gospodarki leśnej i jej skutki.

Utworzenie łowieckich rejonów hodowlanych jest niewątpliwie ważnym wydarzeniem i krokiem we właściwym kierunku. Umożliwia bowiem gospodarowanie populacjami zwierząt a nie częstkami tych populacji. Mimo różnych trudności logistycznych z wytyczaniem rejonów i prowadzeniem w nich gospodarki, jest to kierunek właściwy i zasługuje na pełne popieranie i rozwijanie.

Drugą zmianą, jaka nastąpiła w ostatnich latach, jest docenienie znaczenia i uwypuklenie roli selekcji populacyjnej w gospodarce łowieckiej. Nie powinno to oznaczać całkowitego odrzucenia idei selekcji osobniczej. Selekcja populacyjna polega na takim kształtowaniu liczbowego stosunku płci i układu klas wieku w populacji, by osiągnąć zamierzoną liczebność i produktywność sterowanej przez nas populacji. Chodzić tu przy tym może zarówno o maksymalizację zysków jak i o minimalizację strat (kosztów). Można wyróżnić trzy rodzaje celów gospodarki łowieckiej (Dzięciołowski, 1984). Są nimi: hodowla jakościowa (trofeowa), hodowla ilościowa (rekreacja plus dziczyzna) oraz hodowla w cennych przyrodniczo obiektach (mała liczebność zwierzyny). W każdym z tych wariantów realizowany jest inny program hodowlany. W ogóle programowanie wsparte symulacjami komputerowymi różnych strategii hodowlanych jest podstawowym narzędziem planowania i monitoringu gospodarki.

Nie podobna przecenić wpływu ekologizacji gospodarki leśnej na jakość i charakter środowiska leśnego dla zwierząt. Zabiegi hodowlano-leśne decydują o tym środowisku, a zatem wszelkie zmiany w ich przeprowadzaniu bezpośrednio określają warunki życia zwierząt leśnych. Ekologizacja gospodarki leśnej stanowi prawdziwą rewolucję w filozofii leśnictwa. Nowe podejście oznacza odejście od przemysłowych metod uprawy lasu na rzecz pełnego wykorzystania naturalnych procesów i interakcji. Odchodzenie od zrębów zupełnych i częstsze wykorzystywanie odnowienia naturalnego z biegiem lat w dużym stopniu zmieni krajobraz lasu. Dla zwierząt roślinożernych oznaczać to będzie znaczne zmniejszenie powierzchni wartościowych żerowisk (zręby i uprawy) a także bezpiecznych ostoi (duże i zwarte młodniki). Jednocześnie należy oczekiwać radykalnego zmniejszenia zakresu i intensywności szkód z powodu zgryzania, spalowania i wydeptywania. Wprowadzanie podszytów, zwłaszcza w ekotonie lasu i innych fitocenoz, zwiększy różnorodność żeru pędowego. Oczywiście, nie zrekompensuje to utraty otwartych powierzchni żerowych.

Lasy w przyszłości będą swym charakterem bardziej zbliżone do naturalnych niż obecne. A lasy pierwotne charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem zespołów zwierzęcych występujących w niskich zagęszczeniach. Zjawiska gradacyjne występowały w nich rzadko. Obecna eksplozja liczebności niektórych gatunków roślinożerców ma właśnie charakter gradacji. W lesie ekologicznym nie będzie miejsca na takie zjawiska.

Naszkiecowana tutaj nowa sytuacja, w jakiej znalazła się gospodarka łowiecka wymaga przygotowania programu działań dla jej zachowania, jeśli nie rozwoju. Punktem wyjścia

do takiego programu powinno być opracowanie polityki państwa w dziedzinie łowiectwa. Brak takiej polityki obecnie powoduje określone trudności w długofalowym planowaniu gospodarki łowieckiej. Musimy sobie odpowiedzieć na pytania jaki model łowiectwa będziemy preferować, jakie liczebności zwierzyny tolerować i jakie cele stawiać przed gospodarką łowiecką. Jest to bardzo ważne i pilne zadanie, bez rozwiązania którego trudno będzie o harmonijny rozwój tej dziedziny.

Następnym, niemniej ważnym wyzwaniem jest propagowanie w społeczeństwie rekreacyjnego łowiectwa. Jedynie taki bowiem model myślistwa może liczyć na społeczne przyzwolenie. Wykluczone są wszelkie wynaturzenia, jak polowania *par force* czy strzelanie ptactwa wyhodowanego na fermach i wypuszczanego tuż przed polowaniem.

Myślistwo musi kojarzyć się z wysoką etyką, sprawnością, umiłowaniem przyrody i bezinteresownością. Wypracowanie dobrego image'u myśliwego we współczesnym zurbanizowanym społeczeństwie jest zadaniem tyle trudnym, co niezbędnym.

*Zakład Zoologii Leśnej i Łowiectwa
Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW
ul. Rakowiecka 26/30, 02-528 Warszawa
e-mail: les_kzlil@delta.sggw.waw.pl*

Literatura

1. **Dzięciołowski R.** 1984. Forestry versus big game. *Acta Zool. Fennica*, 172:157-158.
2. **Dzięciołowski R., Fruziński B.** 1998. Zasoby zwierząt w lasach – stan i rozwój. Kongres Leśników Polskich, 24-26 kwietnia 1997, Białystok, Lublin, Łódź, Olsztyn, Radom, Toruń, Warszawa, Materiały i dokumenty, t. II, Referaty, część 1, Sekcje tematyczne I-III, Warszawa, 1998:261-275.
3. **Reinken G.** 1998. Erzeugung und Handel von Wild- und Hirschfleisch in Europa. *Z. Jagdwiss.*, 44:167-177.